

# ДІАЛЕКТОЛОГІЯ. ІСТОРІЯ МОВИ. ОНОМАСТИКА

УДК 811. 161. 2'28

Г. І. Мартинова

## УСКЛАДНЕНІ ФОРМИ ПРОСТОГО ДІЄСЛІВНОГО ПРИСУДКА В СЕРЕДНЬОНАДДНІПРЯНСЬКИХ ГОВІРКАХ

*У статті вперше розглянуто ускладнені форми простого дієслівного присудка в ареалі середньонаддніпрянського говору в цілому. Дослідження здійснено за матеріалами діалектних текстів, а це дає повнішу й об'єктивнішу інформацію про структурно-граматичну, семантичну й функціонально-стилістичну специфіку розглянутих одиниць, засвідчує їхнє місце в досліджуваній системі. Виявлено, що ускладнені форми простих дієслівних присудків у середньонаддніпрянських говірках виникають унаслідок функціонування додаткових граматичних засобів: часток, так званих «порожніх слів» чи повторення форм, які передають найрізноманітніші відтінки предиката. У всіх середньонаддніпрянських говірках мовці найчастіше вживають з цією метою частки, що надають присудку різних стилістичних відтінків, причому специфіка досліджуваних говірок полягає в одночасному використанні часток зі спонукальною, модальною, обмежувально-видільною та підсилювальною семантикою. Ускладнені прості дієслівні присудки, утворені шляхом повторення дієслів, є засобом вираження тривалої, повторюваної чи інтенсивної дії, або називають періодичну дію з результативним значенням, а при наявності частки **не** з відтінком сумніву в тому, що дія матиме якісь наслідки. Ускладнені присудки-ідіоми виявлені зрідка, здебільшого вони характеризують особистість комуніканта чи увиразнюють висловлення.*

***Ключові слова:** ускладнений простий дієслівний присудок, частка, порожні слова, діалектний текст, середньонаддніпрянський діалект.*

**Постановка проблеми та її зв'язок із науковими і практичними завданнями й аналіз останніх досліджень і публікацій.** В останні десятиліття відчутна активізація досліджень української діалектної мови: з'явилося чимало праць, присвячених системному вивченню фонетики, фонології, лексичного, фразеологічного та морфологічного складу говірок. Меншу увагу приділено аналізу одиниць синтаксичного рівня, встановленню їхньої ієрархії та особливостей функціонування в діалектах.

Загальну характеристику синтаксичних систем наріч і діалектів української мови подано в працях С. Бевзенка [2, с. 151–177], І. Матвіяса [8, с. 20–25]. Більшою мірою вивчені синтаксичні особливості говорів південно-західного наріччя (праці І. Чередниченка, Й. Дзендзелівського, І. Слинька, К. Германа, Н. Гуйванюк, В. Добоша, М. Кобилянської, С. Маковійчук, П. Недільського, В. Юрценюка тощо); меншою – північного (студії Н. Желзняк, О. Юсікової), і особливо південно-східного (статті В. Брахнова, П. Дудика, Г. Муқан) наріч. В Атласі української мови діалектний синтаксис представлений лише на 8 картах, зокрема 6 із них присвячено поширенню словосполучень і 2 – синтаксичних конструкцій [1, к. 274–281]. В останні десятиліття структурні одиниці синтаксису вивчають переважно в текстовому вияві [11, с. 243–251; 10, с. 639–643; 7; 6, с. 200–201], що уможливило здійснення компонентного, позиційного та контекстуального аналізу синтаксичних одиниць.

**Визначення раніше не вивчених частин загальної проблеми.** На жаль, синтаксис середньонаддніпрянських говірок вивчений недостатньо: у 60–70-х роках ХХ ст. було опубліковано лише кілька розвідок про окремі синтаксичні одиниці з різних груп середньонаддніпрянських говірок (північних – В. Брахнов [3, с. 94–108]; полтавських – П. Дудик [5, с. 102–109]), проте комплексного опису цих говірок досі не здійснено. Як відомо, середньонаддніпрянський діалект став основою української літературної мови, а тому вивчення його синтаксичної системи надзвичайно важливе як щодо з'ясування її структурно-семантичного складу, особливостей репрезентації, так і для виокремлення в ній загальноновживаного й вузьколокального.

**Мета статті** – представити ускладнені форми простого дієслівного присудка, виявити специфіку їхнього вираження та функціонування в діалектних текстах із різних зон середньонаддніпрянського говору.

Матеріалом для дослідження послуговували діалектні тексти, представлені в збірниках (ГПК, ГЗП, ГЧ) та у вигляді електронної фонотеки на компакт-дисках, що дає змогу об'єктивно репрезентувати синтаксичні одиниці у зв'язному діалектному мовленні.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** У науковій літературі ускладненими вважають присудки, утворені шляхом повторення слів і додавання спеціальних часток [9, с. 116]. П. С. Дудик, розглядаючи простий ускладнений присудок у полтавських говірках, зазначає, що це аналітичне з формального погляду утворення «шонайменше з двох слів, одне з яких (або й усі) є повнозначними» більшою мірою придатне порівняно із звичайним дієслівним присудком «для оформлення повнішої семантики і глибшої емоції» [5, с. 100].

Найчастіше в текстах засвідчено простий дієслівний присудок, ускладнений частками, які мають функційну спеціалізацію – підсилювально-видільну, модальну, емоційно-експресивну. Зокрема, частка **і** надає дієслову-присудку відтінку результативності, відповідності, посилення: *а й мати ни ч ім ни бол'їл'и / кажут' / йа і ни знал'а / де те серце / (Дв); ... а йа йак п'їдб'їл'шал'а / то вже вїдзал'а в снот'и / і так і жнивувал'и / ; ... оце вистружут' до твир'дойї почви / а тод'ї ж і кл'адут' і на ц'їй почв'ї ц'їном мол'от'ат' // (Гл); брат м'їй пас скот / і в кан'тор'ї і вмер на сов'їшчан'її / (Бд); так йа й поб'їгл'а та й забрал'а додому / (Уст); то вона за ч'улку брал'ас'а / та й с'аде / по сидит' / та сид'а й йїл'а / (Млш).*

Частки **як, аж, ше й** вживані для підсилення дії, підкреслення її несподіваності: *до ми бул'о оце йак п'разник / да йак пошійут' мати спод'ниц'у нову / (Дв); пир'їжк'їв йак напиче та йак поставит' на ст'їл пир'їжки / і ше й л'удам даїе // (НІ); та йа ж л'ан'кова / та виносил'а та йак простудил'ас'а та на д'ругий ден' йак захвор'їл'а та м'їс'ац'у чи два лижал'а / (Млш); поки / йїїї син був / Дїкан'ка в Полтавс'к'їй облас'т'ї / поки аж прїїїхав / (Дн); ... бо са'мому Пут'їнов'ї нївигодно / бо оце в'їн там аж тан'ц'уйе / шо це ж оце ж Йїул'кин'ур'ад у'волили // (Мск); з тир'їл'аку аж по ногах поб'їгло і випала картошка // (Я) тощо.*

Частка **мов** надає порівняльного чи вірогідного відтінку значення, причому вона може функціювати з частками, що мають підсилювальну семантику: *а йа сто'їу на пол'їку отако / шоб бачил'и / во'ни ни в'їр'ат' / кажут' / шо мов побил'и чи шо / ну ни бил'и / (Грс); йак то оце врем'а погано жит' нїграмотному / з'рош'ї м'їн'аїуц'а та та'к'ї / шо мов знаїу з'рош'ї / (Тв); розд'овбайиши ту га'л'ушку / а га / мов уже зварилас'а / (Клш); йа ни бачила / бачит' / тод'ї йїх мов і ни було / (Шш); нако'с'у ни і'нин'а / пови'зу коров'ї / та'ке мов ше ж йа помагаїу / ; мама нас / мов було нагр'їе / мов водичку / покупайе і садит' до столу // (ЗД). Частка хоч (хоть) має обмежувально-видільну семантику, виконуючи важливу роль у комунікативній актуалізації реми: *в'їмине ос'кохта йе д'рана / на д'їниш / хто ти'бе / то н'їх'то ти'бе хоч ни в'їе / (Брл); Хот'би вже йа'кийс' магн'їтох'вон та кл'уб'открїли / шоб во'ни хоч знали куди йїм було хот' і'ти // (Вр); йак'шо ж / каже / ше ни повезли / то йа йо'го хоч там побачу //; шо хай побуде хоч т'рошки / йа хоч подивл'ус' / подивимос'а о'дин на о'дного // (Мск).**

Простий присудок, виражений дієсловами наказового способу, ускладнюють модальні спонукальні частки **ну (ану), бодай**, які реалізують семантику бажання, прохання, наказу, заборони-заклику: *Ни'ма скот'їни у двор'ї / живе сам / ну й кин' / ни дес'ат' к'їлограм' борошна / дай по три чи по п'ят' / (Ск); ну коточок засни / засни сїночок / засни / засни / зад'р'їмай та н'їчого ни думай / т'їки думай спати / (Бгд); а'ну кум / кум'а / ід'їт' / ідут' / с'їдаїут' / с'п'ївайут' / (Дн); та б'оже / ой / бо'дай н'їх'то ни дождав та'койї жїз'н'ї / (Дм), ой / бо'дай йо'го й ни жїт' / ни дожди'дат' та'кого // (Хр). Зрідка трапляються конструкції з частками **бодай** і **би** при дієслові минулого часу для вираження бажального способу, причому мовець не спонукає до виконання бажаної для нього дії, а лише повідомляє про неї: *сп'ївайут' / і во'зїли'с'а / бо'дай би показїли'с'а // (Хц).**

Частками стали дієслівні форми **давай, було, бувало, уз'ав (уз'ала, -о, -и, воз'ми)**, які дослідники називають ще «порожніми словами», оскільки вони втратили лексичне значення, набули високого ступеня семантичності та слугують засобом вираження лише граматичних значень [4, с. 81–83]. Такі слова близькі до часток і нерідко підсилюють простий дієслівний присудок спонукальною семантикою. Частка **давай** у сполученні із дієсловами теперішнього та майбутнього часів синонімічна в досліджуваних говірках до сполук із часткою **ну**: *п'їшл'и гарн'ї д'їв'ки / так гарно повб'їран'ї / та г'ов'їт' жи / да'вай жи ж г'ов'їт' / (Зр); дак во'ни тод'ї бабу ту на во'за / на сан'ї / да привїзл'и додому / да с'кинул'и ж да в'їн до матушки / шо да'вай мат'ухат' жи бабу / (Брл); йа'коби ж во'ни жил'и ж р'адом і д'їд Павло Горо'бец' / да'вай одки'дат' / чи во'ни йе жїв'ї / (Дрз); то це вже нат'кал'а / наб'їл'їл'а і да'вай шїт' / (Мкї); розв'азал'и ту кал'їту і / значит' / це / і да'вай ми йї'її л'а'мат' по ку'сочках / і да'ват' йїсти // (Бгд); в'їн ска'зав ми'н'ї / шо да'вай йа ти'бе забїру / (Клш). Також вона може ускладнювати головний член безособових*

(інфінітивних) речень: *та тоді давай само тужки т'агти в йар того паровіка / та давай молот' / (Хр); а ми з подругою п'їшли в них і давай т'їкат' / ни ве'рнулис' ми // ми пе'ре'сид'їли в тих лозах до вечора / поки поночі стало / і давай доб'їрац'а йїхат' / йти на п'єшу до дому // (Кз); та й давай б'їгти вони у волос'т' туди / (Кз). Частику **було** (**ж, там, як**) додають до дієслів теперішнього чи майбутнього часу доконаного виду, які вжиті в значенні минулого часу: *оце тиждин' було гул'айут' / (Дрз); бул'о мати каже / (Кж); да бул'о ж да'їут' нам оце на жовт'неве / там по к'їлу до борошна / до там шче чо'го / (Дв); ну було ж там зар'їжут' кол'и і поро'с'атко // (Дрз); мати ж кол'ис' бул'о йак зол'ат' сорочки / да вс'о да от'ї жл'ук'та / да поки попе'рут' / (Дв). Частина **бувало** слугує для виділення, актуалізації дії, причому її може підсилювати частина **і** (**й**): *гос'т'ї бувало збирайуц'а дес' там і с'п'ївали п'їс'н'ї / кол'адки / шче'др'ївки // (Грн); мати бувало п'їсл'а войни / тво'їа мати п'їшла до мо'їей / (Крб); а бувало шо й вб'ївали л'удей оце на ц'їй Забар'ї / (Брз).***

Нерідко в текстах трапляється простий ускладнений присудок, утворений із дієслова доконаного виду минулого часу та препозитивних часток **взяла та** (**та й, і, й**), що активізує виклад, реалізує несподівану, невмотивовану дію, має відтінок «здійсненого наміру» [5, с. 106]: *а йа ж воз'їми та й скажи / йак хтозна'шо / (Грс); хот'їл'ос'а вже ми'н'ї п'їд'ти в степ / у степ / шоб із'тими із'росл'їми на стїпу / йа вз'ал'а та й украї'а л'ожку та й п'їшл'а / (НП); д'їти так нивл'їк'ї / дак уз'ал'а да по'душку розисл'ал'а / (Брл); йа вз'ала розч'їнила те'к'їстичко / уч'їнил'а / а пот'ом на'рано м'їшу йо'го і хл'їб тїчу // (Мкї); а в'їн уз'ав і с'т'аг із'воза йїї / ше'дужчий був // (Л); оце ж одтїче цей сир / і вз'ал'и зб'ївал'и йо'го / (Мкї); а тоді вз'ав та от'ако і звир'нув йо'го / та й поса'див у с'ковороду і в'їн оце кру'гом оце зве'р'нутий / (Врм).*

Частотні в текстах прості дієслівні присудки, ускладнені відзайменниковою частиною **собі**: *йак оце с'одн'ї стїкла йа хл'їба / а на другий раз оставл'айу соб'ї к'їста / к'їсло'го то'го са'мого ж / соб'ї оставила к'їста в'д'їж'ї там лїжит' / (Дрз); д'їжка та'ка здо'рова / там бочка / то ог'їрки соб'ї засол'уйут' / (Дрз); пш'їнка у л'їску / вона са'ма соб'ї с'їйуц'а / шчїпайуц'а на боршч / та'к і листочки мален'к'ї зил'їнен'к'ї / то вона там соб'ї росте і цв'їте так жовт'їн'ко / (Дрз); у мене от'ам ц'їп'їе / йа соб'ї от'ам й квас'їл'ку помолотил'а чи го'роху в мене трохи йе / то йа соб'ї помолотила ц'їпом // (Мкї); А 'днак ко'рову де'ржал'и / ко'р'ївка / поро'с'а / да так соб'ї й хаз'айнувал'и // (Дв). На думку І. І. Слинька, «іменні форми давального етичного займенника **собі**, ставши частками, надають дієслову-присудку значення вільної дії [9, с. 117], підсилюючи й увиразнюючи її.*

Засвідчено також частку **прямо**, що слугує для виділення дії, вираженої дієсловом-присудком: *гарно вимил'и п'їч / йак напал'їл'и там / і пр'амо борошенцим натрушуйут' і в п'їч // (Мкї); а мати ж од'но / за сином пр'амо пл'аче // (Хр); у м'їшках пр'амо сол'їл'и й скл'адал'и // (Ндг).*

Ускладнені прості дієслівні присудки, утворені шляхом повторення дієслів недоконаного виду минулого й теперішнього часів, є засобом вираження тривалої дії: *... й привизл'и су'с'їди ж до комінданта / коміндант дививс' / дививс' / (Брл); на го'ришче звил'а й закрїл'а / закрїл'а і йа сид'їл'а / пл'акал'а / пл'акал'а / (Брл); ... дак йа в той туал'ет / да й захо'вал'ас'а / а вони б'їгал'и / б'їгал'и / (Брл); повторюваної: а чол'ов'їк б'їл'ше учивс'а / при'їде / поробив / поробив / з'нову по'їхав учивс'а / (Брл); там н'ємц'ї ж пройїж'їайут' / а треба шоб і сн'їг жи одк'їдал'и / бо т'ї ж обози і йдут' / і йдут' /; ... так от'о станє" / в'їє" / в'їє" той хл'їб / на'в'їє" / (Брл); ми цейу с'тежичкою / с'тежичкою їдем / їдем / (Дрз); або інтенсивної: а в чотир'над'ц'ат' год йа вже пере"д водил'а / са'пайу / са'пайу / гуп / у спину або у голову г'рудка / бо йа спе"реду / бо йа бистра бул'а // (Грш). Ускладнені прості дієслівні присудки у формі доконаного виду минулого чи майбутнього часів виражають більшу інтенсивність, періодичність дії з результативним значенням: *от'о жїзн' бул'а / да й пирижил'и / пирижил'и і хол'ода / і гол'ода / (Дв); ми вс'ї мнїмо'кажна / до сн'їпа намн'ала / намн'ала / (Зр); йа в'їїду / та накручу / накручу / крутеник'ів / (Грш); чи р'ад'но чи шо б то ни було / пр'ачом вибїє / вибїє // і хара'шо // (Мкї).**

Ускладнений присудок у формі наказового способу служить для підкреслення наказу, прохання, заклику: *баба сидит' та й кїда в п'їч // йак гор'шечки вит'агат' / їди / їди рога'чем // (Грш); ... нагул'ал'ас'а / їди / їди соб'ї з' Богом // (Бгд); т'їки зви'ду оч'ї / кри'чит' / Харитино / їди с'уди / чо'ти / с'їдай сиди / мушу йа сид'їт' / (Бг) або реалізує ці значення послаблено, з відтінком необхідності: *Во'но оце йак подумайу / то в сил'ї ни дуже'добре л'уд'ам / роби й роби / (Бг).**

Засобом вираження ускладненого простого присудка можуть бути імперативи здебільшого у формі 2 ос. одн. з часткою **не** посередині: *во'на ми'н'ї й каже / Л'їд'їйка / р'їшай ни р'їшай / ти йїї розказуй / (Грс); йа ж все знайу / т'їки шо йа бал'акат' ни бал'акал'а по'їхн'ому / (Бг), а також*

сполучення інфінітива, частки **не** й форми наказового способу, що має додаткове значення сумніву в тому, що дія буде результативною: *Ти й'їй роз'казуй / а р'їшат' ни р'їшай ти й'їй* / (Трс).

Зрідка функціонують також ускладнені присудки-ідіоми: *то йак виорав тим трахтором / то хай воно сказиц':а / йа ше тижде'н' хо'дил'а та загор'тал'а* / (Грш); *ой' господи ой' хай йому оч'ї повилаз'ат'* / *шо йа т'їки ни пире'жил'а* / (Грш); *бо йак за'м'їсите ви й'їй кру'тен'ко / то во'на ж угору йде / паска ви'ходе т'їки та'ка* / (Мкй); *йак простудил'ас'а та на другий ден' йак захво'р'їла та м'їс'ац' чи два ли'жал'а / чут' і дуба ни дал'а* / (Млш), що переважно орнаментують мовлення емоційно налаштованих діалектоносіїв.

**Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок у визначеному напрямі.** Таким чином, вивчення діалектного синтаксису за матеріалами текстів дає повнішу й об'єктивнішу інформацію про структурно-граматичну, семантичну й функціонально-стилістичну специфіку окремих його одиниць, засвідчує їхнє місце в досліджуваній системі. Ускладнення простих дієслівних присудків у середньонадніпряньських говірках відбувається шляхом додавання часток, близьких до них так званих «порожніх слів» чи повторення форм. Ці додаткові граматичні засоби передають найрізноманітніші відтінки предиката. Здебільшого мовці використовують частки, які надають йому різних стилістичних відтінків, причому специфіка досліджуваних говірок полягає в одночасному використанні часток зі спонукальною, модальною, обмежувально-видільною та підсилювальною семантикою. Інші ускладнені форми простого дієслівного присудка засвідчено зрідка.

Перспективу дослідження вбачаємо у вивченні за матеріалами діалектних текстів засобів вираження простих дієслівних присудків спеціалізованого й неспеціалізованого типів.

#### Умовні позначення джерел

ГПК – Говірки Південної Київщини : Збірник діалектних текстів / Упорядники Г. І. Мартинова, З. М. Денисенко, Т. В. Щербина. – Черкаси, 2008. – 370 с.

ГЗП – Говірки Західної Полтавщини : Збірник діалектних текстів / Упорядник Г. І. Мартинова. – Черкаси, 2012. – 325 с.

ГЧ – Говірки Черкащини : Збірник діалектних текстів / Упорядники Г. І. Мартинова, Т. В. Щербина, А. А. Таран. – Черкаси, 2013. – 870 с.

#### Умовні позначення говірок

Дрз – Дрозди, Кж – Коженики, Мкй – Макіївка Білоцерківського р-ну, Грш – Грушів Миронівського р-ну, Дв – Дівички Переяслав-Хмельницького р-ну, Л – Леонівка Кагарлицького р-ну **Київської обл.**; ЗД – Зелена Діброва Городищенського р-ну, Брл – Бирлівка Драбівського р-ну, Бг – Богуславець, Гл – Гельмязів, Дм – Домантове, Дн – Деньги, Зр – Зорівка, Крб – Коробівка, Ск – Скориківка Золотоніського р-ну, Кз – Козарівка, Я – Яблунів Канівського р-ну, Брз – Березняки Смілянського р-ну, Бдщ – Будище, Грн – Геронимівка, Хц – Хацьки Черкаського р-ну, Бгд – Богодухівка, Вр – Воронинці, Врм – Вереміївка, Клщ – Кліщенці, Мск – Москаленки, Хр – Хреститилеве Чорнобаївського р-ну **Черкаської обл.**; Трс – Тарасівка Гребінківського р-ну, Ні – Нижній Іржавець Оржицького р-ну, Твс – Товста, Уст – Устимівка Семенівського р-ну, Ндг – Недогарки Кременчуцького р-ну, Млш – Мелюшки, Шш – Шишаки Хорольського р-ну **Полтавської обл.**

#### Список використаної літератури

1. Атлас української мови. – В 3-х т. – Т. 1. Полісся, Середня Наддніпрянина і суміжні землі. – К. : Наук. думка, 1984.
2. Бевзенко С. П. Українська діалектологія / С. П. Бевзенко. – К. : Вища школа, 1980. – 244 с.
3. Брахнов В. М. Складнопідрядні конструкції говірок Переяслав-Хмельницького району у зв'язку з інтонацією // Діалектологічний бюлетень. – Вип. VII. – К. : Вид-во АН УРСР, 1960. – С. 94–108.
4. Гуйванюк Н. В. Формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : 10.02.01 «Українська мова» / Ніна Василівна Гуйванюк : АН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. – К., 1993. – 444 с.
5. Дудик П. С. Форми простого ускладненого присудка в полтавських говірках // Сучасні говори Наддніпрянини : Збірник статей / відп. ред. В. С. Ващенко. – Дніпропетровськ, 1969. – С. 102–109.
6. Коваленко Б. Особливості побудови складних речень у подільських говірках // Актуальні проблеми синтаксису : сучасний стан і перспективи дослідження : матеріали міжнар. наук. читань, присв. пам'яті доктора філологічних наук, професора, завідувача кафедри сучасної української мови ЧНУ Ніни Василівни Гуйванюк (Чернівці, 14 листопада 2014 р.) : програма, матеріали й тези доповідей / відп. за вип.: О. В. Кульбабська. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2014. – С. 200–201.
7. Литвинова Н. Б. Структурно-семантичні параметри висловлення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Н. Б. Литвинова. – Луганськ, 2010. – 20 с.

8. Матвіяс І. Г. Лінгвістичне дослідження українського діалектного синтаксису // Мовознавство. – 1974. – № 2. – С. 20–25.
9. Слинько І. І., Гуйванюк Н. В., Кобилянська М. Ф. Синтаксис сучасної української мови. Проблемні питання. – К. : Вища школа, 1994. – С. 116–118.
10. Юрценюк В. Конструкції з об'єктним значенням у буковинських говірках // Науковий вісник Чернівецького національного університету : зб. наук. праць / наук. ред. Б. І. Бунчук. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2009. – Вип. 475–477 : Слов'янська філологія. – С. 639–643.
11. Юсікова О. Особливості диференціації явищ діалектного синтаксису // Діалектологічні студії. 6 : Лінгвістичний атлас – від створення до інтерпретації / Відп. ред. П. Гриценко, Н. Хобзей. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2006. – С. 243–251.

Одержано редакцією 28.01.15

Прийнято до публікації 09.02.15

**А. И. Мартынова**

#### **Осложненные формы простого глагольного сказуемого в среднеподнепровских говорах**

*В статье впервые рассмотрены осложненные формы простого глагольного сказуемого в ареале среднеподнепровского диалекта в целом. Исследование осуществлено по материалам диалектных текстов, а это дает полную и объективную информацию о структурно-грамматической, семантической и функционально-стилистической специфике рассматриваемых единиц, свидетельствует об их месте в исследуемой системе. Выявлено, что осложненные формы простых глагольных сказуемых в среднеподнепровских говорах возникают вследствие функционирования дополнительных грамматических средств: частиц, так называемых «пустых слов» или повторения форм, которые передают самые разнообразные оттенки предиката. Во всех среднеподнепровских говорах респонденты чаще употребляют для этой цели частицы, придающие сказуемому различные стилистические оттенки, причем специфика исследуемых говоров заключается в одновременном использовании частиц с побудительной, модальной, ограничительно-выделительной и усилительной семантикой. Осложненные простые глагольные сказуемые, образованные путем повторения глаголов, являются средством выражения длительного, повторяющегося или интенсивного действия, называют периодическое действие с результативным значением, а при наличии частицы не с оттенком сомнения в том, что действие будет иметь какие-то последствия. Осложненные сказуемые-идиомы обнаружены изредка, в основном они характеризуют личность коммуниканта или делают высказывание более выразительным.*

**Ключевые слова:** *осложненное простое глагольное сказуемое, частица, пустые слова, диалектный текст, среднеподнепровский диалект.*

**H. I. Martynova**

#### **Complicated forms of the simple verbal predicate in the Mid-Upper Dnieper patois**

*The article is originally dealing with the complicated verbal predicate forms in the generally regarded Mid-Upper Dnieper dialectal area. The research has been done on the dialectal records basis, with more complete and precise information of the structural, grammatical, semantic and functional-stylistic specification of these units, as well as of their status in the system under consideration. The complicated forms of simple verbal predicates in the Mid-Upper Dnieper patois proved to emerge as a result of functioning of additional grammatical means, particles, the so called “hollow words» or reduplicated forms to convey various shades of the predicate, among them. All Mid Upper Dnieper dialects are most frequently using the particles known for adding to the predicate varied stylistic shades, with the peculiar simultaneous usage of particles in the imperative, modal, restricting, signifying and intensifying meaning. Complicated simple verbal predicates formed through reduplication of verbs are means of conveying a continuous, repeated or intensified action, or a temporary action with the meaning of result, and, with the negative particle, in the meaning of doubt, an action with the meaning of sequence. Complicated idiomatic predicates are rarely stated, mostly specifying the speaker's personality or singling out the utterance.*

**Key words:** *complicated simple verbal predicate, particle, hollow words, dialectal text, Mid-Upper Dnieper patois.*